

LAPSE UUSIMAA

Pitkittyneet
huolto- ja tapaamisriidat
- erityis- ja vaativan tason kehittäminen
Lape hankkeessa

Heidi Talvenkorpi
Johtava sosiaalityöntekijä, Tuusulan kunta

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Taustaa

- Kevät 2017 suunnitteluvaihe
- Viidenkunnan edustajien ja lastenpsykiatrian edustajan yhteistyönä toteutetut työryhmätapaamiset
 - EVA –huoltoriidat ketterä kokeilu
 - Pilotoidaan palvelu perheille, joissa on **pitkittynyt ja komplisoitunut huoltoriita**, joka uhkaa vakavasti lapsen kehityksellistä häiriintymistä
 - Tarve syntyi kentältä
 - Palvelujärjestelmässämme on aukko: Huoltoriitaperheet joutuvat kohtaamaan liian monessa palvelussa ”ovien edestä sulkeutumisen”
 - Palvelujärjestelmä ei pysty vastaamaan niiden lapsiperheiden palvelutarpeeseen, joissa vanhemmat riitelevät toistuvasti lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvistä asioista.
 - Työntekijät hyvin kuormittuneita, kyseisten asiakkaiden auttaminen vie paljon työajasta
 - Pystyi hyvin yhdistämään jo syksyllä 2016 THL:n organisoimaan Lape-hankkeen mallinnustyöryhmien tuotoksiin

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Taustaa

Ketterässä kokeilussa tulee ottaa huomioon:

- *Erityisosaamisen liittäminen osaksi perustason palveluja, uudet toimintamallit vertikaalisen integraation mahdollistamiseksi*
- *Monialainen yhteistyö ja osaamisen yhdistäminen erityistason palveluissa, uudet toimintamallit horisontaalisen integraation mahdollistamiseksi*
- *Työskentelyssä tulee ottaa huomioon monitoimijaisuus ns. Hackneyn malli (Kohti Suomalaista lastensuojelun monitoimijaista mallia)*

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Työryhmä

Työryhmän toiminta

- Moniammatillinen työryhmä
 - Lastenpsykiatria (1 psykiatri)
 - Lastensuojelu (3 johtavaa sosiaalityöntekijää)
 - Perheiden hyvinvointipalvelut (1 erityistason terapeutti)
 - Perheoikeudellinen yksikkö (1 päällikkö - sosiaalityöntekijä)
 - Kasvatus- ja perheneuvola (1 johtaja - psykologi)
 - Aikuispsykiatria (1 psykiatri)
- Noin 3 vkon välein kokoontumiset
- Uudenmaan Eva-työryhmä ja Pääkaupunkiseudun työryhmä

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Työryhmässä pohdittua

- Keitä ovat ne perheet, jotka toistuvasti ovat huolissaan lapsistaan toisen vanhemman luona ja hakevat oikeusteitse tai muuta viranomaistahoa hyödyntäen omia oikeuksiaan lapsen tapaamiseen ja huoltoon liittyen?
- Psykkisiä ongelmia (lapsella ja vanhemmilla)
- vaikka kyse on lapsesta, **vanhemmat tulee huomioida**
- loukatut tunteet nousevat pinnalle lapsen asioissakin
- toisen vanhemman vahingoittaminen
- kiista
- lapsi seilaa välissä
- vanhemmilla lukkoja
- vanhemmat tuottavat tekstiä, joutuu olemaan "terapeutti" ilman terapeutin koulutusta
- vanhemmille oma palvelu, ettei kaikkea kirjata/tule lapsen asiakirjoihin.

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Tutkimustietoa

- **Pitkittyneet huolto- ja tapaamisriidat:** lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva riita, johon sisältyy lapsen oikeudellinen huolto että hänen päivittäinen, tosiasiallinen huolto (Inkeroinen 2016; Aaltonen 2009)
- **”High conflict”:** Konfliktin taso on niin korkea, että vanhemmat eivät kykene sopimaan lasta koskevasta huollosta ja tapaamisesta, eikä tuomioistuimen päätös katkaise riitaa: Todellinen konflikti ja riidan taustalla olevat syyt liittyvät usein eri kysymyksiin, kuin niihin, joista tuomioistuimessa riidellään (Inkeroinen 2016).
- **Patologiset riidat:** lapset kaapattu; jouduttu ottamaan huostaan; tarvitsevat mielenterveydellistä hoitoa; riidat, joissa on esitetty inestiväitteitä tai joihin liittyy seksuaalista hyväksikäyttöä. (Auvinen 2006)
 - Patologisten riitojen osuus on 9 % kaikista Auvisen aineiston huoltoriidoista (128 tapausta)
- **Huoltoriitakierre:** Lapsen huollosta riidellään toistuvasti oikeudessa; Toisen osapuolen syytteleminen; Aiheettomien lastensuojeluilmoitusten tekeminen vanhempien välillä erilaisiin syihin vedoten. (Valkama ja Litmala 2006)

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Tutkimustietoa

- **Patologinen riita:**
 - Perimmäinen **tausta** kärjistyneelle huoltoriitakierteelle on: vanhempien ratkaisematon parisuhdekriisi, ”luonnehäiriö”, toisen osapuolen uudesta suhteesta puhjennut jälkimustasukkaisuus, tai muu lapseen liittymätön seikka, kuin taistelu lapsesta (Gottberg 2012)
- **Kärjistyneet huolto- ja tapaamisriidat:** Tapaukset, joissa riitely jatkuu syystä tai toisesta vielä tuomioistuimen ratkaisun jälkeen – konflikti on vakava; Riidat, joissa vieraannuttamisen piirteitä ja riidat, jotka eivät sovellu sovitteluun (Inkeroinen 2016)
 - Huoltoriidat joiden taustalla on vanhempien psykososiaalisia ongelmia, vakavia mielenterveys- tai päihdeongelmia tai väkivaltaista käyttäytymistä tai sen uhkaa (Follo- sovittelu kokeilun loppuraportti)

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Merkittäviä riidanaiheita

- Vanhempien *huoli lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista* silloin, kun lapsi on toisen vanhemman hoidossa
 - Huoli toisen vanhemman kyvystä huolehtia (fyysinen ja emotionaalinen) lapsesta, huolimatta siitä, että pitää toista hyvänä ja rakastavaisena vanhempana
 - johtuu tyypillisesti eroista kasvatustyylyissä
 - Aiheuttaa Is-ilmoituksia, syytteitä seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai fyysisestä pahoinpitelystä, toisen sopimaton kasvatustyyli tai käyttäytyminen -> asettaa lapsen vaaraan
 - **Tunne- ja kokemusperäisiä tekijöitä:**

Vanhemman väkivaltainen käytös tai päihteiden käyttö voi poistua, mutta toisen **vanhemman aiemmista kokemuksista kumpuava huoli** lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista ei välttämättä poistu

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Merkittäviä riidanaiheita

- Vieraannuttaminen
 - Toinen vanhempi vaikeuttaa käyttäytymisellään erotilanteessa vuorovaikutussuhdetta lapsen ja toisen vanhemman välillä, tai pahimmillaan pyrkii katkaisemaan sen kokonaan.
 - toisen vanhemman mustamaalaaminen, yhteydenpidon rajoittaminen toiseen vanhempaan, lapsen painostaminen valitsemaan vanhempien välillä, konfliktien aiheuttaminen lapsen ja toisen vanhemman välillä ja jopa sen uskottelu lapselle, että toinen vanhempi ei ole lapsen biologinen äiti tai isä.
 - Vieraannuttamisen motiivina ovat yleensä vieraannuttajan **negatiiviset tunteet toista osapuolta kohtaan**

(Häkkänen-Nyholm 2010)

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Merkittäviä riidanaiheita

- Kulttuuriin liittyviä eroja
 - Erilaiset kulttuuritaustat voivat aiheuttaa vaikeitakin ristiriitoja vanhempien välille
 - Monikulttuuriset huoltoriidat ovat tavanomaista vaikeampia
- **Persoonallisuushäiriöt**
 - 60% huolto- ja tapaamisriitoihin ajautuvilla henkilöillä toinen tai molemmat vanhemmista voivat olla persoonallisuushäiriöisiä (Neff & Gooper 2004)
 - Mustavalkoinen ajattelu, erimieltä olevien henkilöiden näkeminen vihollisina, omien ongelmien kieltäminen, valehtelu ja defensiivisyys
 - Vaikeuksia sosiaalisessa elämässään, perhe-elämässään ja ihmissuhteissaan
 - Huoltoriidoissa: perusteettomat kumppaniin kohdistuvat epäilyksen ja odotukset; tunne-elämään liittyvä kyvyttömyys sekä erilaiset häiriöt tai ylikorostunut riippuvuus toisesta henkilöstä, kuten kumppanista tai lapsista; Itsepäisyys ja jääräpäinen periksi antamattomuus
 - Päihteiden väärinkäyttöä, väkivaltaista käyttäytymistä ja seksuaalielämän ongelmia

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Vaikutukset – lapsen näkökulma

- Epäsosiaalista käyttäytymistä, ahdistuneisuutta, erilaisia käyttäytymisongelmia, muutokset suoriutumisessa ja tunne elämässä
- Psyykkisiä, emotionaalisia ja sosiaalisia ongelmia
- Kiistakapulaksi jääminen aiheuttaa *suurta vahinkoa lapsen kehitykselle* (Sinkkonen 2015)
- Lapsen *tasapainoinen kehitys vaarantuu* ja lapsi voi kokea vanhempien yhteistyökyvyttömyyden seurauksena pettymyksiä, pelkoa, turvattomuutta ja hylätyksi tulemisen ja syyllisyyden tunteita (Valjakka 2002)
 - Lastensuojelun asiakkuus - huostaanotto
 - Lastenpsykiatrian asiakkuus
 - *Kärjistyneen huolto- ja tapaamisriidan kohteeksi joutuminen on selkeästi lapsen edun vastaista!*

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

palvelu näkökulma

Kun vanhemmat eivät pääse sopimukseen

- Sovittelu, ulkopuolisen asiantuntijan apu ristiriitojen ratkaisemisessa

Perheasiain sovittelu:

Avioliittolain (234/1929) 5 luvussa (411/1987) on säännelty perheasioiden sovittelusta, jota on sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:n mukaan järjestettävä kunnallisena sosiaalipalveluna. (Fasper sovittelu)

Tuomioistuin sovittelu:

Tuomioistuinsovittelulain 10 §:n mukaan huolto- ja tapaamisasioita voidaan sovittaa tuomioistuimessa siten, että lapsen etu turvataan. (Follo-sovittelu)

Päätöstä ei saavuteta sovittelun keinoin:

Tuomarin päätös

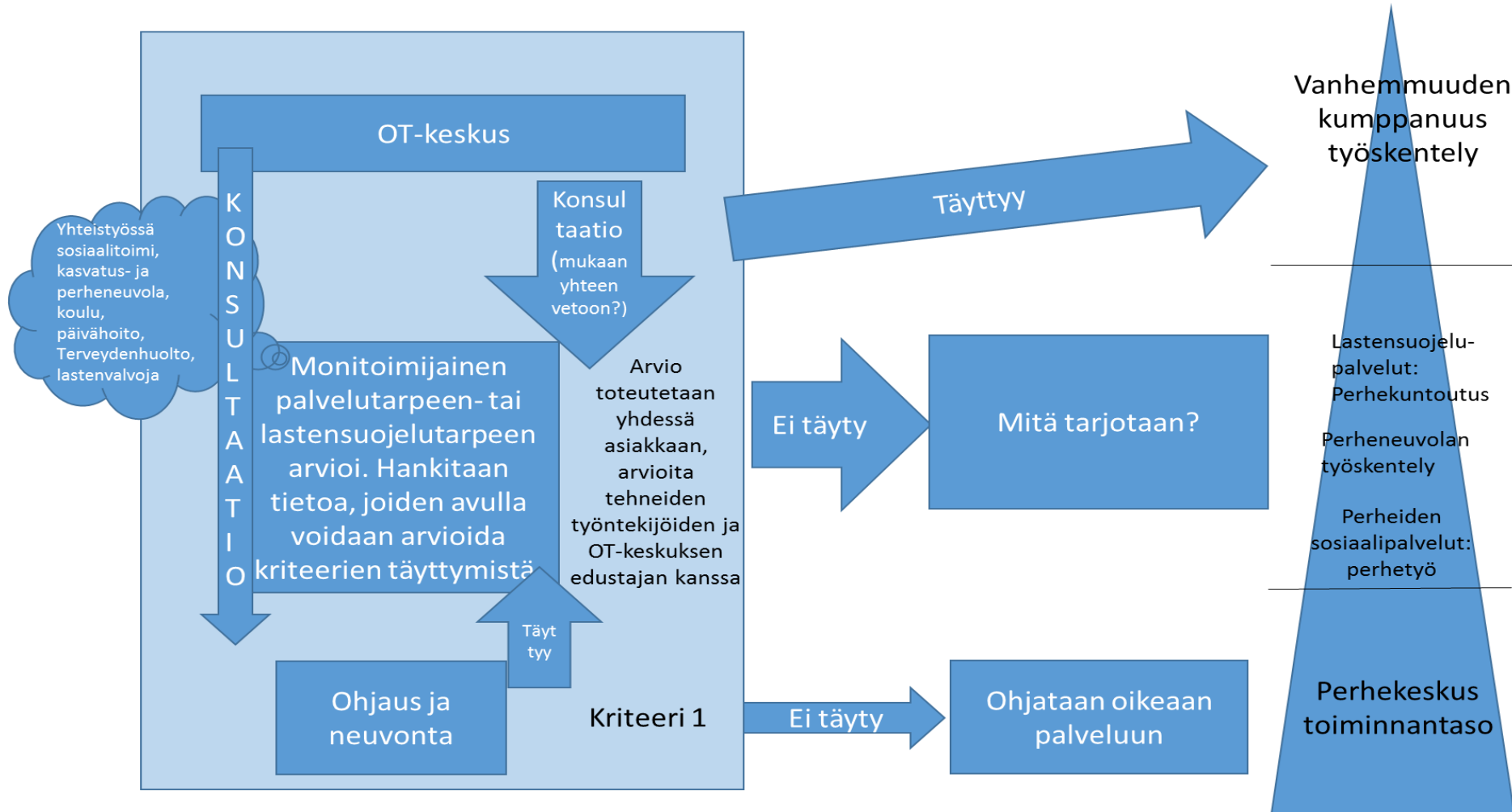
Huom: Auvinen 2009: Tapaukset, joissa *kyse vanhemman vakavasta psyyken häiriöstä tai erityisen vaikeasta patologisesta riidasta*, sopua ei tyypillisesti saavuteta sovittelulla

EVA- Terapeuttinen vanhemmuustyöskentely

- Kyseessä ei ole sovittelu, vaan terapeuttinen työskentely niille perheille, jotka eivät hyödy sovittelusta. Näkemys perustuu, niin kokemukselliseen, kuin tutkittuunkin tietoon.
- Terapeuttisella työskentelyllä pyritään vaikuttamaan lukkoihin, jotka estävät lapsen edun toteutumisen.

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Palveluun ohjautuminen

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Palveluun ohjautuminen

- **Kriteeristö:**
- 1. Onko muut eroneuvonnan palvelut käytetty? Onko palveluihin ohjattu, mutta perhe ei ole ottanut tukia vastaan?
- 2. Esiintyykö tapauksessa tasa-jako näkökulmaa? Vanhempi tai vanhemmat pitävät oikeuksistaan kiinni ajatuksella, minun tulee saada olla lapsen kanssa tasan yhtäverran kuin toinen vanhempi. Vanhempi tai vanhemmat eivät tulkitse asiaa lapsen edun kautta vaan omien oikeuksien kautta.
- 3. Millaisia ovat vanhempien yhteistyökyvyntaidot? Nouseeko vanhemman/vanhempien käytöksessä esiin kommunikaatoristiriitaa eri tahojen kanssa? Ristiriitoja lapsen verkostojen kuten koulu, päivähoito tai terveydenhuolto kanssa? Onko riitoja myös omissa tai entisen puolison sukulaisverkostoissa? Ristiriitoja omissa ystävyys-suhteissa?
- 4. Syntyykö huoli vanhemman toiminnan ja ajattelutavan joustamattomuudesta ja mustavalkoisuudesta.
- 5. Toisen vanhemman yhteistyökyvyttömyys tai hankaluus estää lapsen psyykkisen/fyysisen kehityksen tukemisen ja tätä kautta lapsen kehitys vaarantuu. (Yhteishuoltajuus)
- 6. Estääkö toinen vanhempi toisen vanhemman vanhemmuuden toteutumisen (Vieraannuttaminen)
- 7.....

”Yhdessä olemme enemmän”

Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Palveluun ohjautuminen

- Mikäli kaikki kriteerit eivät täyty niin asiakasperhettä tulisi auttaa vielä muilla erityispalveluilla, kuten lastensuojelun palveluilla tai perheneuvolapalveluilla.
- Kriteerit täyttyvät, niin Eva-työryhmän jäsen (mahdollinen tuleva Eva-työskentelyä suorittava työntekijä) osallistuu palvelutarpeen arvioinnin yhteenvetotapaamiseen, jossa vielä yhteisesti Eva-työntekijä ja palvelutarpeenarviointia toteuttaneet työntekijät sekä asiakasperhe yhdessä tekevät päätöksen aloitetaanko ”Eva-vanhemmuuden kumppanuus” työskentely.
- Mikäli työskentelyyn päädytään vie Eva-työntekijä asiakkaan asian Eva työryhmään, jossa päätetään työpari, joka lähtee toteuttamaan Eva työskentelyä. Työparin valinnassa huomioidaan kyseisen perheen asiantuntijuustarve.
 - *Kokeilussa hieman eri ohjautuminen ja työskentelyä toteuttaa vain kaksi työntekijää*

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Vanhemmuus työskentely

- Työskentelyn kesto n. 3 – 6 kk
- Tiivistä terapeutista työskentelyä, joka jakautuu neljään vaiheeseen 1. Aloitus, 2. Arviointijakso, 3. Työskentelyjakso ja 4. Lopetus
- Työntekijöinä: Kokenut erityistason terapeutti ja terapeuttiseen työskentelyyn suuntautunut kokenut työntekijä
- DKT-terapia tyyppinen työskentelyote (Dialektinen käyttäytymisterapia)
- Liikkuvaa kotiin päin tehtävää työskentelyä

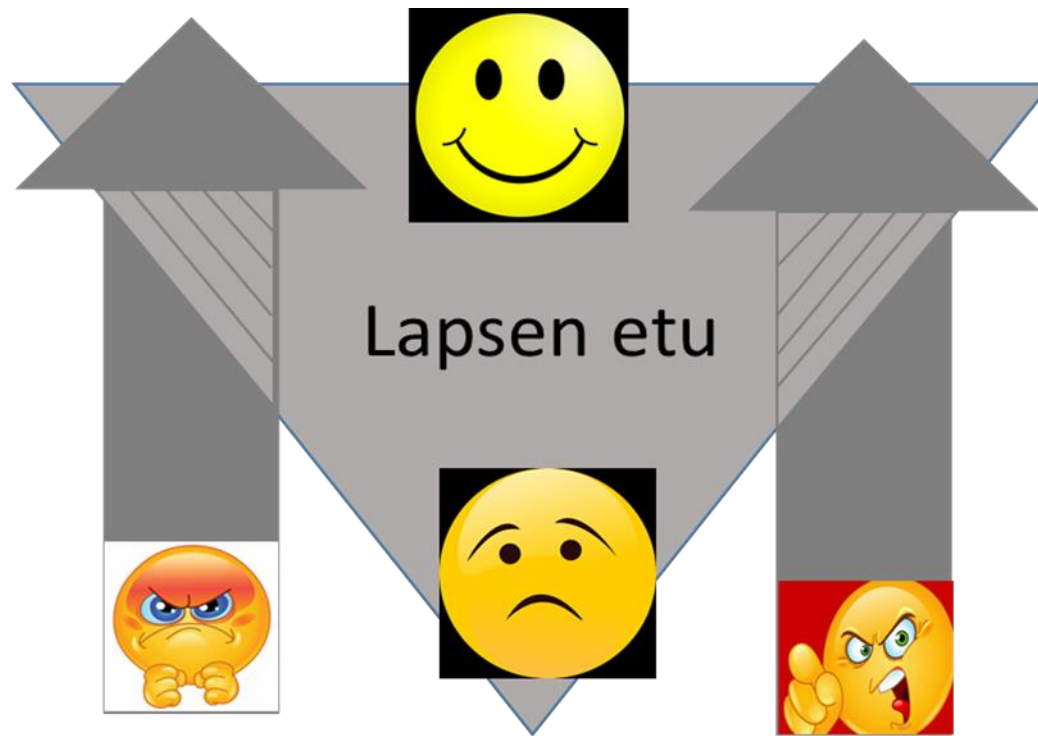
”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Vanhemmuus työskentelyn työnohjaus

- Säännöllinen työnohjaus moniammatillisen tiimin toimesta (joka 3. viikko)
 - Vrt. Hackneyn malli: hypoteesien esittämistä ja moniammatillisuuden lisäämistä
 - Tieteellisen ajattelun lisäämistä, minkä on nähty taustalla vaikuttavan
- Perheen omatyöntekijä (lastensuojelu, perheneuvola, lastenpsykiatria?) osallistuu työnohjaustiimiin -> **Kokeiluvaiheessa todettu, haasteellista toteuttaa**
 - Liittymisen kulttuuri
- Lapsen työntekijä? Hänen rooli? Ei määritellä etukäteen vaan tulee luonnollisesta olemassa olevasta verkostosta -> **Kokeilussa huomioitava, että ei unohdu**
- Työskentelyn tavoitteena on lisätä lapsen edun toteutumista

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Vanhemmuus työskentelyn tavoite

”Yhdessä olemme enemmän” Eva-huoltoriidat ketteräkokeilu

Vanhemmuus työskentelyn tavoite

- Vältettäisiin pitkiä, uusiutuvia oikeuskäsittelyjä
- Asianosaiset kokisivat tullessa kuulluksi
- Lapset eivät joutuisi pitkäaikaisesti vanhempien riitelyn välikappaleiksi
- Lasten psyykkisen sairastumisen ehkäisy/vähentäminen
- Koko perhe mukaan
- Viranomaisten poikkihallinnollinen monitoimijainen malli
- Hyvä/joustava lasten ja aikuisten palveluiden työntekijöiden välinen yhteistyö
- Ihmissuhde/vuorovaikutus työskentelyn ottaminen käyttöön (perheterapeuttinen työskentely/ Hackneyn malli)
- Konsultaatio, toimintamalli

Pohdintaa

- Haasteellinen tehtävä, vaatii todella monialaista yhteistyötä ja horisontaalista liittymistä aikuisten palvelujen ja lastenpalvelujen välillä
- Huoltoriitoja ei ole haluttu nähdä lastensuojelun tarvetta aiheuttavina tekijöinä – Pitää syventyä ongelman taustoihin ei niiden aiheuttamiin seurauksiin!
- Oikeusnäkökulma: Käräjäoikeus ja hallinto-oikeus
 - Näkemykset painottuneet lapsioikeuden problematiikkaan ei lastensuojelun problematiikkaan
- Hyväksyttävä huoltajuusriidat lapsen tilannetta vaarantavana ongelmana
 - Tarvitaan palvelujärjestelmä, jolla vastataan sen problematiikan eriasteisiin ilmentymiin

Lähteitä

- Aaltonen, Anna-Kaisa: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki 2009.
- Auvinen, Maija: Huoltoriidat tuomioistuimissa – Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asian-tuntijana. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 272. Helsinki 2006.
- Gottberg, Eva: Lapsen juridiset oikeudet. Teoksessa: Lapsen kaltoinkohtelu. Toim. Söderholm, Annika; Kivitie-Kallio, Satu. Helsinki 2012.
- Häkkänen-Nyholm, Helinä: Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Duodecim 5/2010, s. 499-505.
- Inkeroinen Ermo: Kärjistyneet huolto- ja tapaamisriidat 2016
- Neff, Ron; Cooper, Kat: Parental Conflict Resolution. Six-, Twelve-, and Fifteen-Month Follow-Ups of a High-Conflict Program. Family Court Review. Vol. 42 No. 1, 2004, s. 99–114.
- Sinkkonen, Jari: Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki 2008.
- Valjakka, Eeva: II Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa: Lapsen asema erossa. Toim. Litmala, Marjukka. Helsinki 2002, s. 35–109.
- Valkama, Elisa; Litmala, Marjukka: Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Helsinki 2006.

Kiitos!

 #lapemuutos #lapeuusimaa

 Lape Uusimaa

stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut